

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију:		
На седници одржаној 02.12.2022. године, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду именовало је комисију за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Селке Садиковић.		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1.	Проф. др Пајић Дејан	ванредни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет у Новом Саду	Психологија, 29.10.2020. године
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		председник комисије
		функција у комисији
2.	Проф. др Вучинић Наташа	ванредни професор
	презиме и име	звање
	Медицински факултет у Новом Саду	Основне биолошке дисциплине у фармацији, 08.02.2020. године
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		члан комисије
		функција у комисији
3.	Проф. др Митровић Душанка	редовни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет у Новом Саду	Психологија, 29.05.2014. године
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		члан комисије
		функција у комисији
4.	Проф. др Смедеревац Снежана	редовни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет у Новом Саду	Психологија, 24.03.2011. године
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		члан комисије и ментор
		функција у комисији

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Селка, Сеад, Садиковић

2. Датум рођења, општина, држава:

Рођена 12.02.1991. године у општини Пријеполје, Република Србија

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду; Мастер академске студије: Психологија; Мастер психолог

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:

Уписана 2015. године на Докторске академске студије: Психологија, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Бихевиоралногенетичке основе петофакторског модела личности

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикана и сл

Докторска дисертација кандидаткиње Селке Садиковић обухвата 271 страну, а разрађена је кроз следеће тематске целине, односно поглавља:

- **Резиме** на српском и енглеском језику (од 9. стране до 11. стране);
- **Увод** (од 11. стране до 84. стране) који представља теоријски део рада и садржи четири већа поглавља уобличена кроз више мањих потпоглавља: 1) Петофакторски модел личности (од 14. стране до 37. стране), 2) Бихевиоралногенетичка истраживања особина личности (од 37. стране до 59. стране), 3) Молекуларногенетичка истраживања особина личности (од 59. стране до 79. стране) и 4) Мапирање бихевиоралногенетичког поља истраживања петофакторског модела личности (79. стране до 84. стране);

- **Студија 1** представља прву студију у оквиру емпиријског дела рада (од 84. стране до 139. стране) и обухвата следеће сегменте: Проблеми истраживања (од 84. стране до 86. стране), Циљеви истраживања (од 86. стране до 87. стране), Метод (од 87. стране до 95. стране), Резултати (од 95. стране до 126. стране) и Дискусија (од 126. стране до 139. стране);

- **Студија 2** представља другу студију у оквиру емпиријског дела рада (од 139. стране до 191. стране) и обухвата следеће сегменте: Проблеми истраживања, (од 139. стране до 143. стране), Циљеви истраживања (од 143. стране до 145. стране), Метод (од 145. до 152. стране), Резултати (од 152. до 173. стране) и Дискусија (од 173. до 191. стране);

- **Завршна дискусија и закључак** (од 191. до 215. стране);

- **Литература** (од 215. до 243. стране);

- **Прилози** (од 243. до 271. стране).

Поред представљених 7 великих поглавља, дисертација садржи и 14 слика, 4 графикана, 43 табеле, 255 референци и 18 блокова прилога.

Докторска дисертација је уобличена у складу са прописаним универзитетским стандардима.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Почетне странице докторске дисертације садрже насловну страну, кључне документацијске информације о кандидатињи и самој дисертацији (Образац 5а), као и Резиме докторске дисертације са кључним речима на српском и енглеском језику.

Већ у почетном делу Увода дат је преглед основних идеја и садржаја истраживања која чине докторску дисертацију, те кратак приказ два метода у оквиру дисциплине бихевиоралне генетике личности: квантитативне бихевиоралне генетике и молекуларне генетике, као и важности испитивања генских и срединских доприноса објашњењу индивидуалних разлика на особинама личности петофакторског модела. Слика 1 у овом одељку рада једноставно описује садржинску структуру докторске дисертације и тиме пружа веома значајан референтни оквир за разумевање потоњих страница, од почетка до краја дисертације, описујући шта се у ком поглављу рада налази и на који начин је могуће разумети добијене резултате у ширем теоријском контексту, наговештавајући и различите практичне доприносе оваквих истраживања.

Надаље, наредни одељак уводног дела подразумева *Теоријска разматрања петофакторског модела личности*, развоја модела, хијерархијске структуре модела, као и систематизованог описа великих пет домена личности: неуротицизма, екстраверзије, отворености ка искуству, пријатности и савесности, и описа система аспеката (фацета) које се налазе на нижем нивоу хијерархије од великих пет домена. Овај део дисертације подразумева и опис развоја *НЕО инвентара личности* за процену особина петофакторског модела, као и универзалности и стабилности хијерархијске структуре и потенцијалних полних разлика у оквиру домена. Кандидаткиња нуди свеобухватан, и врло концизан опис најважнијих резултата истраживања, указујући на потенцијална отворена истраживачка питања која се односе, пре свега, на хијерархијску структуру петофакторског модела.

Наредни део увода описује *Претпоставке о људској природи и Универзални систем личности*, где се на високом академском нивоу представљају основни постулати предложене теорије, али уочавају и потенцијални простори за проширење постојећих знања о биолошким основама универзалног модела личности, као и улози срединских фактора, чиме се на вешт начин уводи наредна тема рада и истиче важност испитивања бихевиоралногенетичких основа петофакторског модела личности.

Наредни одељак уводног дела чини свеобухватан преглед *Бихевиоралногенетичких истраживања особина личности*, где кандидатиња уводи читаоца у дисциплину бихевиоралне генетике и објашњава основне постулате: генске и срединске ефекте, херитабилност, близаначке студије, а затим пружа врло добро интегрисан преглед постојећег корпуса емпиријских налаза из области за сваки од домена петофакторског модела, као и стабилности и универзалности генских и срединских утицаја.

Након квантитативних бихевиоралногенетичких истраживања особина личности, следи поглавље које се базира на *Молекуларногенетичким истраживањима*

особина личности. Кандидаткиња показује високо познавање области, као и систематске интеграције, на првом месту, концепата и метода у оквиру молекуларне генетике личности, те нуди систематски приказ претходних резултата о вези појединачних генских полиморфизама и њихових интеракција са особинама личности из простора петофакторског, али и других сродних модела личности. Представљени врло систематично организованим потпоглављима, заступљени су теоријски и емпиријски преглед претходних студија о вези серотонинског, допаминског, окситоцинског система и можданих неуротрофних фактора, као и њихових интеракција, са особинама личности. Кандидаткиња је успела да поље истраживања бихевиоралногенетичких истраживања особина личности, које је дифузно и у оквиру којег се користе веома различите методологије (нпр. близаначке студије насупрот тестирању кандидат гена) представи на врло јасан и систематичан начин, указујући на кључна питања дисциплине која су још увек отворена и доказујући да се савремена бихевиорална генетика личности још увек састоји из два релативно независна истраживачка приступа.

Уводни део завршава се *Мапирањем бихевиоралногенетичког поља истраживања петофакторског модела личности* које подразумева коришћење сцијентометријских метода како би се на мета-научном нивоу истражило поље бихевиоралногенетичких истраживања петофакторског модела личности, односно мапирало поље истраживања.

Овакав начин коришћења различитих метода још у уводном делу рада обезбедио је снажне аргументе за обликовање емпиријског дела рада, артикулисаног кроз две студије, које доводе у везу квантитативно бихевиоралногенетичке основе са појединим молекуларногенетичким основама петофакторског модела личности. Уводни део представља веома вешт приказ референтног теоријског оквира рада, уз 11 слика које олакшавају праћење текста и разумевање модела, што чини садржај рада још интересантнијим и веома једноставним за праћење. Комбиновање сцијентометријских савремених метода за концептуално мапирање области бихевиоралне генетике личности доноси додатан квалитет раду и пружа поред теоријског, и емпиријско оправдања за постављање две студије које чине емпиријски део рада.

Емпиријски део рада започиње **Студијом 1**, односно квантитативно бихевиоралногенетичком студијом петофакторског модела личности. *Проблеми истраживања* јасно произилазе из теоријског дела и добро интегрисани указују даље на јасне *Циљеве* истраживања и дискретне хипотезе истраживања.

Метод је врло детаљно и јасно описан, што омогућава репликацију резултата, али указује и на високо методолошко знање кандидаткиње, те садржи *Опис узорка*, *Процедуре прикупљања података*, коришћених *Инструмената и мера*, детаљан *План анализе података* и употребљених статистичких пакета.

Резултати у оквиру Студије 1 представљени су јасно, систематично и недвосмислено, подељени у целине које се односе на петофакторски модел и сваки од домена петофакторског модела. Прикази резултата су праћени одговарајућом интерпретацијом која одражава висок ниво статистичке компетентности кандидаткиње, а која се огледа у изврсној познавању различитих статистичких програма (*JASP*, различити пакети и скриптови за *RStudio*), као и у високом нивоу експертизе у домену спровођења сложених статистичких метода анализе података

(универијатни и мултиваријатни биометријски модели и сл.).

Дискусија Студије 1 на веома квалитетан начин интегрише добијене емпиријске резултате, тумачи их у контексту постављених хипотеза, претходних емпиријских резултата, али пружа и импликације за саму теорију и моделе личности. Организована на исти начин као и уводни део и одељак резултата, по потпоглављима: петофакторски домен, затим сваки од домена личности, показује високу систематичност и омогућава да се врло напредне статичке анализе лако читају и разумеју, захваљујући начину на који кандидаткиња, резултат по резултат, прво објашњава, а затим интегрише налазе, стављајући их у шири контекст особина личности и проучавања генских и срединских ефеката у обликовању индивидуалних разлика на особинама личности код људи.

Једнако високог квалитета представљен је и други део емпиријског рада, **Студија 2**. Након врло добро изведених *Проблема истраживања*, представљени су јасно *Циљеви* и очекиване хипотезе истраживања.

Одељак *Метод*, поред описа узорка, плана анализе података и статичких пакета, даје исцрпан опис *Генотипизације полиморфизама HTR1A, TPH2, COMT, DRD2, BDNF и OXTR гена* и пружа веома добар увид у саму методу прикупљања овог типа података те нуди опис и објашњења која омогућавају да потоње резултате прате и читатељи дисертације који немају претходна знања из области молекуларне генетике личности. Резултати су приказани у одељцима за серотонински систем гена, допамински систем гена, мождани неуротрофни фактор ген, окситоцин систем гена, као и епистатичке ефекте ових гена на особине личности. Овако организована поглавља омогућавају систематичан и јасан преглед резултата, али показују и њихову веома квалитетну интерпретацију.

Одељак *Дискусије*, као и код Студије 1, на веома вешт начин даје детаљно објашњење свих добијених резултата, интеграцију добијених налаза и њихово смештање у шири контекст особина личности, али и сложених биолошких система који им се налазе у основи. Кандидаткиња већ кроз дискусију указује на јаче стране добијених резултата, али и потенцијална ограничења и смернице за даља истраживања испитиваних генских механизма.

Кроз обе дискусије добијених резултата, у оквиру Студије 1 и у оквиру Студије 2, кандидаткиња је показала умешност у систематичном тумачењу сложених релација међу истраживачким варијаблама, нарочито у сегменту резултата који се односи на мултиваријатне биометријске моделе особина личности, затим генске и срединске корелације, као и ефекте генских интеракција на особине личности.

Завршна дискусија и закључак пружају обједињавање не само резултата две емпиријске студије, већ нуде и проциљив осврт на теоријске импликације добијених резултата, као и разраду практичних импликације оваквих налаза. У завршној дискусији кандидатиња показује вештине да веома комплексну тему и комплексан истраживачки нацрт разложи на једноставне чиниоце, објасни сваки резултат, а затим опет укрупни тему, организујући потпоглавља за сваки од домена личности, неуротицизма, екстраверзије, отворености ка искуству, пријатности и савесности, која интегришу резултате испитивања генских и срединских утицаја на индивидуалне разлике на особинама личности, али и објашњења резултата у контексту биолошких модела особина личности. Кандидаткиња додатно препознаје кључне теме у оквиру области и предлаже који би могли бити даљи смерови

истраживања. Важан део завршних разматрања представља и истицање важности срединских фактора као централних у обликовању сложених индивидуалних разлика на особинама личности, а којима се различите психолошке дисциплине многоме баве у пракси, и врло вешто препознаје потенцијал за њихово даље истраживање.

Одељак *Теоријских импликација* структурално и садржински повезује почетак теоријског дела рада са самим крајем дисертације, са освртом на универзални систем личности и импликације за сам модел личности. Кандидаткиња, поред тога, истиче шири контекст употребе добијених емпиријских резултата као оруђа за разумевање сложених неуробиолошких механизма који леже у основи особина личности, али и разумевања различитих психосоцијалних потешкоћа. Као једну од важних теоријских импликација резултата истиче ревидирање и допуну постојећих модела нпр. поремећаја личности, при чему кандидаткиња показује високо познавање различитих модела адаптације појединца у оквиру више психолошких дисциплина.

Представљене *Практичне импликације* нуде могућности за употребу добијених резултата у практичном раду са децом, младима и одраслима, те потенцијале индивидуализованог приступа, а све у сврху стварања стимулативног окружења за подстицање личног раста и развоја људи. Кандидаткиња вешто нуди емпиријски поткрепљене аргументе на који начин се неки од резултата фундаменталних истраживања, као што су бихевиоралногенетичке основе личности, могу директно користити у практичном раду професионалаца различитих усмерења, а који се баве развојем, менталним здрављем и добробити појединаца и саме заједнице.

Иако спроведено истраживање удовољава највишим методолошким критеријумима, кандидаткиња прави критички осврт на поједине сегменте истраживачког нацрта, указујући на постојање извесних ограничења, као и на начине њиховог превазилажења у контексту будућих истраживања. У последњем одељку **Ограничења и смернице за будућа истраживања**, кандидаткиња нуди конкретне методе и могућности употребе савремених технологија које би обезбедиле даље продубљивање знања из области бихевиоралне генетике личности, као што су студије неуроосликавања, епигенетичке студије, али и породичне студије, те испитивања конкретних фактора окружења и ситуација. Овакви правци истраживања могу да имају важност не само за петофакторски модел личности, већ имају импликације на развој целе дисциплине уопште.

Из пописа библиографских јединица у одељку **Литература** могуће је констатовати да је кандидаткиња консултовала веома обиман корпус одговарајућих научних извора од којих је већина новијег датума, али поред савремених истраживања, у списку литературе консултовани су и кључни радови из области бихевиоралне генетике и оригинални радови самих креатора петофакторског модела личности.

У сегменту **Прилози** налазе се резултати додатних анализа на које се кандидаткиња јасно позива у раду, а који су стављени у прилоге како текст не би био оптерећен превеликом количином информација. Последњи прилог чини *План третмана података*, који показује да се кандидаткиња водила принципима отворене науке у изради докторске дисертације, користећи отворене софтвере за статистичке анализе (нпр. *JASP*, *RStudio*), те депонујући податке свог истраживања (*OSF*), што представља један од додатних квалитета ове докторске дисертације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правлима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

M21

Smederevac, S., **Sadiković, S.**, Čolović, P., Vučinić, N., Milutinović, A., Riemann, R., Corr J.P., Prinz, M., & Budimlija, Z. (2022) Quantitative behavioral genetic and molecular genetic foundations of the approach and avoidance strategies. *Current Psychology*, Online First. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02724-9>

M22

Nikolašević, Ž., Dinić, B. M., Smederevac, S., **Sadiković, S.**, Milovanović, I., Ignjatović, V. B., ...& Bosić, D. Z. (2021). Common genetic basis of the five factor model facets and intelligence: A twin study. *Personality and Individual Differences*, 175, 110682. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110682>

Smederevac, S., Mitrović, D., **Sadiković, S.**, Riemann, R., Bratko, D., Prinz, M. & Budimlija, Z. (2020). Hereditary and environmental factors of the Five-Factor Model traits: A cross cultural study. *Personality and Individual Differences*, 161, 109995. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109995>

M23

Smederevac, S., Mitrović, D., **Sadiković, S.**, Milovanović, I., Branovački, B., Dinić, B., Nikolašević, Ž., Kodžopeljić, J., Bugarski Ignjatović, V., Semnic, M., Vujanić Stankov, T., Vučinić, N., Oljača, M., Pajić, D., Stojadinović, A., Krstić, T., & Milutinović, A. (2019). Serbian Twin Registry. *Twin Research and Human Genetics*, 22, 660–666. <https://doi.org/10.1017/thg.2019.114>

M24

Sadiković, S., Smederevac, S., Mitrović, D., & Milovanović, I. (2019). Behavioral genetics foundations of relations between personality traits and satisfaction with life. *Primenjena Psihologija*, 11(4), 487–502. <https://doi.org/10.19090/pp.2018.4.487-502>

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Кључни резултати истраживања односе се на следеће:

- Резултати квантитативно бихевиоралногенетичке студије показују да су адитивни генски и недељени средински фактори значајни у обликовању свих домена петофакторског модела личности, са различитим интензитетима тих доприноса, омогућавајући боље разумевање на који начин су особине личности организоване.
- *Генске и срединске корелације* прате обрасце фенотипских корелација између аспеката личности унутар домена и у највећој мери су организоване на исти начин као и особине личности, наглашавајући важност обе врсте утицаја.
- Резултати молекуларногенетичке студије показују да различити генски фактори леже у основи аспеката унутар истог домена личности. Такође, исти генски системи показују значајне генске ефекте на више аспеката личности у оквиру различитих домена, наглашавајући *плејотропију* и *полигенске основе личности*.
- Домен **неуротицизма** дели са другим доменима значајне генске и срединске ефекте. Генски ефекти су потпуно објашњени заједничким, што указује на биолошку базу вулнерабилности на емоционалне подражаје из окружења. Генске основе анксиозности и депресивности готово су у потпуности дељене, пружајући објашњење зашто их је некада тешко разликовати на фенотипском нивоу. Домен неуротицизма са другим доменима дели значајне негативне срединске корелације. Изгледа да одређена индивидуална искуства и ситуације које доводе до изражености неуротицизма, истовремено смањују израженост других домена.
- *Гени серотонинског система* показали су значајне везе са нивоима неуротицизма и вулнерабилности у оквиру неуротицизма. С друге стране *окситоцин ген* у епистази са серотонинским генима представљен је као потенцијални протективни фактор у развоју депресивности.
- *Гени допаминског система* показали су везу са сниженом самосвесношћу. Више допамина у систему омогућава већу усмереност на учење сложених реаговања и окренутост појединца ка својим унутрашњим доживљајима.
- Домен **екстраверзије** са другим доменима петофакторског модела личности дели значајне генске и срединске корелације, а унутар домена, показује балансиране генске и срединске ефекте на све аспекте унутар домена. Аспекти домена који се односе на социјалне карактеристике, топлину, друштвеност и позитивну емоционалност, деле највише генске ефекте.
- *Серотонински систем* доводи се у везу са нивоима тражења узбуђења, што поткрепљује тезу да серотонински систем има значајну улогу у процесирању не само аверзивних, већ и апетитивних стимулуса из окружења.
- *Гени допаминског система* указују на значајне везе са аспектима екстраверзије који су показали највеће заједничке генске ефекте и пружају потврду допаминској хипотези екстраверзије, која се доминантно испољава кроз мотивацију приступања.
- Резултати показују да је домен **отворености ка искуству** на генском нивоу

релативно независан од осталих домена петофакторског модела, сугеришући потенцијално другачије основе домена. С друге стране, значајне генске корелације унутар домена одређују унитарну природу отворености ка искуству, која претежно рефлектује генске корелације аспеката унутар домена.

- *Интеракција допаминских гена* показала је снажне ефекте на цео домен, посебно на аспекте отворености за идеје и естетику. Додатно, епистаза са *геном можданог неуротрофног фактора* на естетици потврдила је хипотезу да функције можданог неуротрофног фактора јесу блиско повезане са пластицитетом допаминских путева. Повезаности са функцијама ових система указују на то да домен отворености ка искуству обухвата и неке аспекте импулсивности, вероватно когнитивне аспекте.

- Домен **пријатности** релативно је независан од осталих домена петофакторског модела, посматрано на нивоу заједничких генских и срединских ефеката. Аспект искрености се може сматрати централним концептом у оквиру домена, јер искреност показује значајне генске корелације са свим аспектима унутар домена. Заједнички средински ефекти најизраженији су за поверење, благу нарав и алтруизам, иако су генерално специфични средински ефекти виши.

- Резултати указују на *епистазу серотонинских гена* на домен пријатности, али и аспекте скромности и благе нарави. Домен пријатности је, претпоставља се, делимично у функцији серотонинских неуралних система који обликују агресивност, инхибиторну контролу, али изгледа и репрезентацију менталних стања других људи, као и емоционалну бригу о другима.

- Домен **савесности** интегрални је део петофакторског модела личности и са другим доменима дели значајне генске и срединске ефекте. Унутар домена високе генске и срединске корелације скоро свих аспеката, изузев реда, показују унитарну природу домена. С друге стране, срединске корелације аспеката унутар домена ниже су од генских.

- Резултати студије сугеришу да гени *серотонинског система* имају значајне ефекте на савесности и самодисциплини. Претпоставља се да мање серотонина у систему може имати позитивни ефекат на саморегулацију појединца, али и бољу инхибицију садржаја и евентуално нижу импулсивност.

- Гени *допаминског система*, индивидуално или у епистази, показују значајне ефекте на домену савесности, али и аспектима компетенције и тежње ка постигнућу. Повишена функција допамина доведена је у везу са мањом израженошћу ових особина, што говори о повратној спреси виших нивоа допамина и слабије контроле и дезинхибиције.

- Допамински систем у *епистази са геном можданог неуротрофног фактора* показује значајне ефекте на домену савесности, као и аспектима промишљености, самодисциплини, компетенцији, али и реду, са потенцијално различитим смером деловања, не пример, код реда и компетенције. Структура којој су склони појединци којима је изражен аспект реда, претпоставља се, смањује напетост која долази из физиолошке побуђености допаминских путева.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Увидом у поглавља и структуру докторске дисертације у којима је кандидаткиња, Селка Садиковић, представила теоријски референтни оквир истраживања, методолошки нацрт и резултате истраживања, као и тумачење и интеграцију добијених резултата истраживања, Комисија закључује да је планирано истраживање у целости успешно спроведено. Избор наведених метода и начина њихове примене у потпуности је прилагођен предмету спроведеног истраживања. Истраживање је обављено применом адекватних мерних инструмената и софистицираних статистичких метода за тестирање постављених хипотеза. Приказ и тумачење резултата истраживања извршени су у складу са формулацијом проблема, циљева и хипотеза истраживања, уз коришћење табела, графикана и слика технички беспрекорно уређених према важећим *APA* стандардима, чиме је постигнут јасан увид у добијене резултате. Приликом тумачења резултата, кандидаткиња је водила рачуна о теоријској основи истраживања и налазима добијеним у ранијим емпиријским изучавањима петофакторског модела личности као и бихевиоралногенетичких основа петофакторског модела личности, доводећи у везу резултате спроведеног истраживања са темељно проученим корпусом постојећих налаза о датом феномену. У тумачењу добијених резултата кандидаткиња је показала висок ниво овладаности психолошким знањима из истраживане области, као и изузетне домете у домену академске писмености.

У складу са свим наведеним, Комисија даје позитивну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Докторска дисертација је у потпуности урађена у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Докторска дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Постоји неколико разлога због којих докторска дисертација кандидаткиње Селке Садиковић представља оригиналан допринос науци. Наиме, докторска дисертација обухвата прво свеобухватно испитивање генских, срединских и молекуларногенетичких основа петофакторског модела личности и њени резултати ће несумњиво изазвати велику пажњу међународне научне заједнице посвећене проучавању индивидуалних разлика. Наравно, дисертација пружа допринос и националној научној заједници, будући да представља прво истраживање овог типа на домаћој популацији. Резултати истраживања спроведеног у докторској дисертацији кандидаткиње Селке Садиковић имају важне теоријске, практичне и едукативне импликације, које представљају супстанцијалан допринос не само науци, него и психолошкој пракси.

Теоријске импликације заснивају се на резултатима који доприносе разумевању и унапређењу знања о етиологији људског понашања. Наиме, резултати показују да је понашање које се налази у основи особина личности детерминисано великим бројем генских и срединских чинилаца, да неуробиолошки механизми који леже у основи особина личности могу пружити објашњење различитих психосоцијалних потешкоћа, а да средински утицаји имају пресудан значај за обликовање функционалних стилова адаптације. Ови резултати могу допринети ревидирању и допуни постојећих модела психопатологије, посебно у погледу поремећаја личности, што указује на допринос различитим областима психологије, као што су психологија личности, психологија менталног здравља и психопатологија. Такође, имајући у виду интердисциплинарни карактер истраживања, резултати дисертације доприносе акумулацији доказа о асоцијацији различитих полиморфизама гена кандидата који регулишу допаминске и серотонинске неуротрансмитерске путеве са фенотипским особинама, што представља важан допринос областима биологије и генетике. Наиме, поред адитивног генског утицаја на понашање, резултати пружају чврсте доказе о плејотропним и епистатичким генским ефектима на особине личности, чиме се потврђује потреба за променом постојећих истраживачких парадигми кроз интердисциплинарни приступ научним проблемима.

Одговарајући и на основни изазов науке, а то је допринос који пружа развоју друштва кроз различите практичне импликације, ова докторска дисертација омогућује постављање темеља за развој персонализованог психолошког приступа у раду са децом и одраслима. Персонализовани приступ помера фокус са општих правила васпитања и учења на креирање окружења које је довољно индивидуализовано да одговара темпераменталним карактеристикама особе. Стога резултати докторске дисертације који се односе на спецификовање срединских утицаја на понашање могу имати дугорочне импликације на развој и перспективу нових приступа у психолошкој пракси. У најопштијем смислу, ово истраживање омогућава препознавање оних аспеката генезе особина личности који су генски детерминисани, али и оних који су подложни промени и на који је могуће утицати друштвеним и професионалним акцијама.

На крају, не може се занемарити едукативни допринос ове докторске дисертације, која садржи преглед теоријских и методолошких проблема у области бихевиоралне генетике и индивидуалних разлика, који будућим генерацијама отвара једно

сложено, али инспиративно истраживачко поље. Такође, у њој је демонстрирано на који начин се спроводе емпиријска истраживања у складу с највишим научним стандардима.

Стога се ова докторска дисертација може сврстати у категорију истраживања која представљају камен темељац за развој будућих интердисциплинарних научних приступа, али и прекретницу за промене у психолошкој пракси, уводећи највише истраживачке стандарде у суочавању с научним изазовима данашњице.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Комисија није уочила ниједан недостатак који би утицао на резултате истраживања или на било који начин умањио вредност докторске дисертације.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

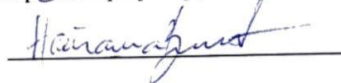
- а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;**
- б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);
- в) да се докторска дисертација одбије.

У Новом Саду, 08.12.2022. године

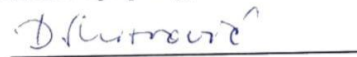
1. Проф. др Дејан Пајић,
ванредни професор, председник

2. Проф. др Наташа Вучинић,
ванредни професор, члан

3. Проф. др Душанка Митровић,
редовни професор, члан

4. Проф. др Снежана Смедеревац,
редовни професор, члан и ментор

